

ארץ ישראל מנהר עד נהר

הרבי מליובביץ'

אדמור ר' מ.מ. שניאורסון שליט"א

בין הבודדים בדור המדברים על שלמות הארץ ושליטה בכל מקום שנכבש, הוא הרבי מליובביץ' שליט"א. בכל שלב של מלחמות ישראל תבע להחזיק בשטחי ארץ ישראל שנכבשו, ולעמוד בגאון מול תביעות לויתורים. בימים של נסיגה מלבנון ותחושה של חוסר כוון בהנהגת המדינה יש לדברי הרבי מליובביץ' משקל רב. מבין שיחותיו הרבות בחרנו שיחה מן התקופה שלאחר מלחמת ששת הימים, כשהחלה הרדיפה אחר עמים שנחלו תבוסה ש"יסקימו" לויתורים מצידנו על הארץ, דברים שכוחם יפה באירדת הנסיגה לעת כזאת. הכותרות הן תוספת המערכת.

..... כפי שהדבר הוא לגבי תורה ולגבי עם ישראל – כך הוא לגבי ארץ ישראל. שלימותה של ארץ ישראל היא היותה "ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה, מראשית השנה ועד אחרית שנה", מראש השנה ועד ערב ר"ה לפנות ערב. במקום זה על האלקות להיראות בגלוי. איך אפשר לראות אלקות בעולם הזה למטה? – על ידי לימוד התורה וקיום מצוותיה.

גם כאן ישנה, אפוא, אותה תופעה כפי שהיא בתורת ישראל ובעם ישראל. היו זמנים בהם לא היה כיבוש הארץ כולה. כאשר נכנסו בני ישראל לארץ – כבשו תחילה את יריחו, לאחר מכן כבשו את העי, לאחר מכן כבשו שטח נוסף, והדבר נמשך שבע שנים, "שבע שכבשו", עד שנכבשה כל ארץ ישראל.

מאוחר יותר, בתקופת ירבעם בן נבט, חל פילוג, ולאחר מכן, עוד לפני הגלות שהיתה עם חורבן בית ראשון, היתה גלות סנחריב מלך אשור שכבש חלק מן הארץ. אחר כך, בתקופת גלות בבל, היתה כל ארץ ישראל בידי גויים. גם לאחר מכן, בזמן שבית המקדש (השני) היה קיים, לא היה עדיין כיבוש כל ארץ ישראל, לא היה מצב של "רוב יושביה עליה", כך שישנה דעה שמצות הפרשת תרומות ומעשרות אינה אלא מדרבנן, אפילו בזמן הבית השני. זאת משום שאין זה מצב של "כבואכם אל הארץ": "ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם". על אחת כמה וכמה אמורים הדברים ביחס לכיבוש השטח.

שוב, כשם שזאת ביחס לתורה וביחס לעם ישראל – שוררת גם כאן אותה שיטה. בקשר ללוח הזמנים למעשה נאמר (לעיל), שמי שנמצא בדרגה של לימוד המקרא – אי אפשר ללמדו משנה. אך יחד עם זאת יש לדעת שכל התורה כולה היא תורה אחת. אמירה לילד שאין יותר ממקרא ח"ו – מהוה ענין של כפירה, לא רק כפירה במשנה ובתלמוד, כי אם גם כפירה במקרא. המקרא חדל להיות תורת

משה כאשר שוררת הדעה שאין אלא תורה שבכתב בלבד, כלשון הרמב"ם (הלכות תשובה, פרק ג', הלכה ח'): "האומר שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת... הרי זה כופר בתורה, וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל-פה". כפירה באות אחת בתורה - היא גם כפירה בכל שאר האותיות בהן הוא מודה. אלא שעם תינוק בן חמש אי אפשר ללמוד יותר ממקרא. ברם, כבר "משמתחיל לדבר" יש להודיעו כי היה משה רבנו שנתן תורה לכל ישראל (סוכה דף מ"ב), והרי כשמתחיל לדבר הוא רחוק מלמוד המקרא באותה מידה שילד בן חמש רחוק מלימוד המשנה. בכל זאת אומרים לו: תורה צוה לנו משה וכו'.

כיבוש יריחו - כיבוש מנעולה של ארץ ישראל

כך גם ביחס לארץ ישראל: כשנכנסו בני ישראל לארץ, בתחלת "שבע שכבשו", היה הכיבוש הראשון - יריחו, וחז"ל מפרשים שלא היה זה ככיבוש עיר אחת בלבד, אף לא כהתחלה של הכיבוש שבמשך שבע השנים, כי אם משום שהיא "מנעולה של ארץ ישראל", ולפי ההלכה (בבא בתרא) הרי כאשר נמסר המנעול (מפתח) לידי הקונה - חל קנין הבית כולו. כלומר: יריחו לא נכבשה בתור עיר או בתור התחלה לכיבוש גדול יותר, כי אם כיבוש יריחו היה ביטוי לכוונה לכבוש את כל ארץ ישראל, אלא שדבר זה היה מצריך זמן. במשך הזמן נמצאו גויים עוד בהעי, אלא שגויים אלה ידעו שכבר נכבש המפתח שיפתח את העי, אף שהדבר יקח זמן מסוים. לגבעונים נודע שיריחו נכבשה ומיד נקטו בצעדי תחבולות והערמות כדי להשיג מבני ישראל הסכם שלום, הסכם שיעשה אותם (את הגבעונים) למס עובד לבני ישראל.

- והרי בני ישראל נמצאים עדיין ביריחו, ודרושות עוד שבע שנים, "שבע שכבשו"? אך הגוי כבר חש שלמרות שיריחו היתה "סגורה ומסוגרת, אין יוצא ואין בא", בכל זאת "ותבקע החומה תחתיהם", ויריחו נכבשה בתור "מנעולה של ארץ ישראל" - יודע הוא שאין לו כבר מקום בגבעון וכו'. על הגויים לחפש דרכים, או כגרגשי "שהלך ופנה" מן הארץ, או כגבעונים שהשלימו, או שעליהם לנסות להילחם.

היתה זאת, לאחר מכן, נחלת עולם. לא היה זה כיבוש לשעה, כי אם כירושה ומתנה מן הקב"ה לעד ולעולמי עולמים. היה אמנם הבדל של "יושביה עליה" אך "אוי לו לאב שבניו גלו מעל שולחנו", אך גם אז הרי זה "שולחנו של אב", הגולים - בניו והשולחן שייך למלך מלכי המלכים הקב"ה המצפה שהבן ישוב בתשובה ויחזור וישב לשולחן. חלילה לומר שלאחר שהבנים גלו מעל שולחן אביהם אינו אביהם ח"ו ואין זה שולחנו.

גם כשישראל בחוץ לארץ - הארץ - ארץ ישראל

ארץ ישראל, בשעה שגלו ישראל מעל אדמתם, לא היתה נקראת, למשל, ארץ אשור, ח"ו, משום שאשור השתכן בנחלת עשרת השבטים. גם אז היתה זו ארץ ישראל, למרות שישנן מצוות שהיו בטלות אז, כיון שהן קשורות עם מצב של "יושביה עליה", כשם שישנן מצוות הקשורות בבית המקדש, שייכותה של ארץ ישראל לעם ישראל נקבעה ב"ברית בין הבתרים". אז נקבעה ברית עולם שלאחר שבני ישראל יעברו את גלות כור הברזל של מצרים ויעמדו על הר סיני, "תעבדון את האלקים על ההר הזה", ויקבלו את התורה, ויכנסו לארץ ישראל - הרי מיד עם כיבוש יריחו יהיה זה כיבוש "מנעולה של ארץ ישראל", ומאותה שעה תחזל להתקיים "ארץ כנען", ולעולם לא תהיה זו ארץ בבל או ארץ מדי, או ארץ יון, או ארץ אדום, גם כשבני ישראל שרויים בגלות בבל, בגלות מדי, בגלות יון ובגלות אדום היא עשיו.

גם כאשר העם היהודי נמצא בחוץ לארץ יש לו חלק בארץ ישראל, והיא נקראת על שמו, עד כדי כך שגם הגויים מכירים אותה כארץ ישראל וקוראים לה בשם "ארץ הקדש", כאשר הויכוח הוא משום מה עם יהודים אשר במקום "ארץ" רוצים לכנותה בשם "מדינה". הקב"ה קורא לה "ארץ

ישראל" ואומר: "מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת יהיה גבולכם". זה פסק דין של התורה, והרי התורה נצחית. ארץ ישראל היא, איפוא, ארץ ישראל לנצח, והגלות היא רק על גופו של היהודי: כאשר אין "חטאינו" – נמצא גופו ב"ארצנו" ו"על אדמתנו", ואילו "מפני חטאינו – גלינו מארצנו, ונתרחקנו מעל אדמתנו".

ברם, גם כאשר "גלינו" הרי זה "ארצנו". אמנם "נתרחקנו" אך לא מעל אדמת כנען, אף לא מעל "אדמת ישראל", כי אם "מעל אדמתנו": גם מי שנתרחק, וגופו נמצא במקום רחוק – הארץ הזאת והאדמה הזאת היא לגביו "ארצנו" ו"אדמתנו". ואיזוהי ארצנו ואדמתנו? – לא זו שגוי פלוני מואיל לקבוע או גוי אחר מואיל לתת, כי אם, "מנהר מצרים ועד הנהר הגדול נהר פרת". כשהקב"ה מושיב שם בינתיים דייר – הרי זה כפי שנאמר (בפר' בחוקותי): "ושממו עליה אויביכם", כפי שמפרש רש"י שזו ברכה שהגוי לא יצליח להתאקלם בארץ ישראל, הוא שרוי שם במצב של "שממה" בלי אפשרות לישוב קבע.

המתפלל – נפשו בארץ ישראל

לגבי מקום המצאם של היהודים – אם בגלות או לא – תלוי הדבר בהתנהגות היהודים עצמם, כאמור לעיל, אך הדברים אמורים רק כלפי גופם של היהודים, אבל כלפי נשמתם נפסקה ההלכה ע"י תורת אמת (ומשום כך האמת היא כן): "והתפללו אליך דרך ארצם". מה תוכנה של התפילה? – "שפכי כמים ליבך נוכח פני ה'". כלומר, נפשו של יהודי מתמזגת בתפלתו. לאן הולכת התפילה? – בכל מקום שיהודי נמצא, ובכל מקום בו הוא מתפלל, הרי לפי ההלכה (הלכה שהיא לכלל ישראל כולו, ולאו דוקא ללמדנים, ואפילו לאו דוקא לאלה הלומדים כבר תלמוד) יש לעמוד עם הפנים כלפי מזרח, זו הלכה שגם ילד קטן יודע אותה, וזאת משום "התפללו אלי דרך ארצם".

ובכן, האדם העומד להתפלל – נפשו יוצאת יחד עם תפלתו "אל ארצו", ואל בית המקדש ואל קדש הקדשים. והרי עיקר האדם אינו הגוף כי אם הנפש, וכשמדי תפלה בתפלה נמצאת נפשו ב"ארצו" – שרוי האדם בנפשו בארץ ישראל. "מפני חטאינו גלינו מארצנו" מוסב רק על הגוף, כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר. נמצא, איפוא, גופו של האדם בגלות, אם בחוץ לארץ, או בגלות בארץ ישראל. זו גלות מרה ביותר, כאשר אדם נמצא בארץ "אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה" ואינו חש בכך שזו ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה, כי אם נדמה לו שהוא כגויי הארצות, וניתוספה כאן עוד מדינה בקרבת לבנון וירדן ומצרים.

כדי להקל על הניסיון נקבע דבר זה גם כתופעה טבעית: כאשר נשאל גוי: "איזו ארץ נמצאת בין לבנון וירדן ומצרים?" – הוא עונה "הולי לנד" (ארץ הקדושה). מנין לו שזו "הולי לנד"? – כי כך נאמר בחומש: "ארץ אשר עיני אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה". אין, איפוא, לחשוש מפני הגויים. מעולם לא היו גויים בעלי-בית בארץ ישראל, כפי שרש"י אומר זאת לילד שהוא "בן חמש למקרא": "אלקים בראה, הוא נתנה למי שרצה", ולאחר מכן "נטלה מהם ונתנה לנו". "כח מעשיו הגיד לעמו – לתת להם נחלת גויים": כאשר רצה הקב"ה היתה זו גם בפי התורה "נחלת גויים" ו"ארץ כנען", אף כאשר חי בה יצחק אבינו, אבל משנכבשה מנעולה של הארץ – יריחו – חדלה כולה להיות ארץ כנען והיתה לארץ ישראל, מנהר מצרים ועד נהר פרת

הארץ ניתנה לישראל ואינה ברשותם לתת לאחרים

אלא מה? – יש להשתדל שהיהודים ימצאו גם בגופם בארץ ישראל. לשם כך יש לבטל את הסיבה, את הגורם, ואז תבוטל ממילא התוצאה. יש לבטל את "מפני חטאינו" ואז יבוטל "גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו". אבל אי אפשר לומר שארץ ישראל תהיה חזרה לנחלת גויים, ואילו היהודים יהיה במקום אחר. זו כבר עובדה מוגמרת שהקב"ה העמידה: "לתת להם נחלת גויים", ואין היהודים חפשים לעשות כה כרצונם.

– רצונכם להחזיר חלק מארץ ישראל? – אין הדבר ברשותכם! "לתת להם", הקב"ה נתן אותה לישראל, והרי זה כפי שיהודי אינו יכול להיות לגוי, "אף-על-פי שחטא". ככל שעברו בני ישראל עוונות, וקראו: "נהיה כגויי הארצות" – עונה להם יחזקאל הנביא: עם כל טענותיכם ההגיוניות ("עבד ששלחו אדונו, אשה שגרשה בעלה" וכו') וקושיותיכם המבוססות על פי שכל – הרי "ביד חזקה אמלוך עליכם" (יחזקאל, כ). כשם שהקב"ה, כביכול, "להחליפן באומה אחרת אינו יכול" כך יהודי אינו יכול לחדול מלהיות יהודי. יהודי נולד ויהודי יהיה כל ימי חייו בעולם הזה ובעולם הבא. יתכן שיהיה בן טוב, ואז ישב לשולחן אביו, ויתכן שיהא בן הזקוק לכך שילמדוהו, ואזי מלמדים אותו, כל אחד לפי מקומו וענינו (כאמור לעיל), אך למרות הכל הוא עדיין בן על כל הזכויות שישנן לבן. הדבר הראשון המגיע לבן הוא – ירושה. לגבי ירושה קיימת ההלכה שאין דרוש לשם כך שיהא הבן בר-מצוה, אינו צריך להיות למדן, ואינו צריך להיות חכם. מיד כאשר נוצרת מציאות של נולד – הריהו יורש את אביו בכל הענינים. בנידון שלנו שונה הדבר בכך שזו ירושה מאלקים חיים. הקב"ה רצה "לתת להם נחלת גויים", והוא קובע שזה ענין של ירושה. עם חי המקבל ירושה מאלקים חיים באמצעות תורת חיים.

לכאורה ניצבת הקושיא: והרי בן זה מתנהג כילד, אינו לומד תורה ואינו מקיים מצוות, ופרט לעובדה שהוא בנו של הקב"ה אין לו זכויות כלל? ברם, כיון שהוא בכלל "בנים אתם לה' אלקיכם", יש בקרבו נפש אלקית, שהיא חלק אלוק ממעל ממש, יש לו נשמה – יורש הוא הכל, כהלכה הפסוקה לגבי ירושה, שאין בה הגבלות.

אי אפשר לוותר ולפגום בשלמות הארץ

להתנות תנאים בירושה אי אפשר: "המתנה על מה שכתוב בתורה – תנאו בטל", אין מועילים תנאים במקרה זה. כאשר יהודי אומר שברצונו לוותר ושדבר זה כדאי לו ודבר זה – לא, הרי מצדו יכול הוא לעשות פעולת ויתור, הוא יכול לפנות שטחים, הרי הקב"ה העניק לכל יהודי אפשרות בחירה. הוא מתחנן לפניו: "ובחרת בחיים", אך אין ברצונו להכריח אותו. ברם, לומר שמשום שהיהודי עזב את השטח נעשה שינוי ב"ארצנו" וב"אדמתנו"? – בפירושו: לא! לגבי מצוות מסוימות ישנם אמנם תנאים מסוימים, כגון "כל יושביה עליה" לגבי מצוה מסוימת, ו"כיבוש כל ארץ ישראל" לגבי מצוה מסוימת, אבל לגבי עצמיות ארץ ישראל – הרי מאז שחדלה להיות ארץ כנען, כלומר מאז כיבוש יריחו, קיימת ברית עולם שמן נהר מצרים ועד הנהר הגדול נהר פרת "יהיה גבולכם". אין כאן "מדינת ישראל", כי אם "ארץ ישראל", מן נהר מצרים ועד הנהר הגדול נהר פרת.

גויים באים ומתחננים: מדוע הנכם מתמקחים? מדוע מעונינים אתם במשא ומתן? כבשתם את הארץ – שבו כה ותערב לכם! נדמה לכם שאיזה גוי יטען כנגד זה? אך בדמיונכם זה מתלבש ה"יצר הרע" שלכם. לשם מה עליכם לשמוע ל"מלך זקן וכסיל"?! ישנה אמנם אפשרות הבחירה, שהקב"ה כביכול מודיע עליה. אך כאן המצב הוא על פי מה שהוסבר פעם בהרחבה: בוידוי "על חטא" מנויים, לפי סדר א"ב, חטאים שונים, והנה מופיע ביניהם: "על חטא שחטאתי לפניך ביצר הרע". המפרשים מקשים: וכי שאר החטאים אינם ביצר הרע? וההסבר הוא, כי ישנם דברים שאף היצר הרע אינו מעונין בהם, בידעו את מידת השייכות בינם לבין היהודי, ואילו דוקא מצד היהודי בא גירויו היצר הרע לחטאים אלה. אף כאן: היהודי טוען כלפי יצר הרע שעליו לפחד מפני הגוי. הגוי נחל מפלה, ברח על נפשו בפחד – מתחיל היהודי לפחד ורודף אחרי הגוי: אל נא תחשוש מפני!

הרץ אחר גוי מובס בנכונות לויתורים – מכין מלכודת לישראל

"כבר היה לעולמים": כמאורע הזה מסופר בנ"ך (מלכים א, כ). כאשר נתן הקב"ה את ארם ביד אחאב – רץ אחאב אחרי ארם המובס בהרגעה ובהצעת ברית. מאוחר יותר סבלו בני ישראל מזה. לפנינו, אפוא, סיפור מלא בתורה שבכתב, בנביאים. לשם מה יש להיכוות שוב באותו דבר?

סופר על ילד פשוט שלמד ב"חדר", ושמע, בשנתו הראשונה ללימוד החומש, את הסיפור ביוסף שאחיו רימוהו והשליכו אותו לבור ומכרוהו אחר כך למצרים. ילד זה לא ניחן בפיקחות יתרה אך היה לו, לעומת זאת, זכרון מצוין. נוהג היה בכל יום שישי ללמוד את פרשת השבוע, עד כמה שהספיקו. כעבור שנה הגיע שוב המלמד לפרשת וישב ולמאורע של מכירת יוסף, וכאן קם הילד ומחה: אשתקד כבר ראה יוסף שרומה ושאחיו מכרוהו למצרים, מדוע הוא נותן לרמות אותו? שוב ימכרוהו אחיו למצרים! לא היה לו להכנס למלכודת, כיון שהוא יודע מה עשו לו אשתקד!....

המאורע של אחאב דומה בכל פרטיו לשלנו: ארם אסף חיל גדול והיה בטוח בנצחונו, כפי שזה היה לפני שנתיים, וכבר התחלקו מראש בשלל העתיד ליפול בידם. בסופו של דבר אירע נס שלמעלה מן הטבע, והגויים נחלו מפלה אמתית ונסו מנוסת בהלה בהשאירם הכל מאחוריהם, שוב כפי שזה היה לפני שנתיים.

היה צורך ללמוד ממאורע זה, ולא לחזור על טעותו של אחאב. ואילו כאן רצו אחרי הגוי, שלחו שלוחי שלום, הכל כפי שעשה אחאב. בסוף מתפלאים על הקשיים הבאים!

גם שם לא נבעו הקשיים מארם, כי אם מאחאב. למרות שהיתה לאחאב זכות גדולה (שהוסיפו לו כ"ב שנה משום שאביו הוסיף כרך), כיון ששמע על בואו של גוי, אם כי גוי מובס ומוכה המשאיר אחריו, הכל, רץ הוא אחריו, כדי להוכיח שהוא "רודף שלום" ובעל "צדק ויושר", ואינו עושה לו רעה חלילה, אלא מושיבו על כסא המלוכה.

ככל סיפור שבתורה מהוה גם סיפור זה הלכה מפורשת, שכן התורה אינה ספר סיפורים. עם החזרה על ענין זה יש להשמר מטעות, שכן כבר למדנו את הסיפור בעבר, וכפי שכבר טען הילד לומד החומש – אין לתת גם הפעם להימשך למלכודת, כיון שעלולות להיות ר"ל תוצאות דומות.

ברם, הקב"ה אף ארך אפיים, ישנה עדיין אפשרות לתקן. כפי שהוסבר לעיל, הרי כך גם בתורה: אף מי שאינו יודע יותר ממקרא – חייב לדעת שישנה עוד כל התורה כולה, ושא ישלול ח"ו אות אחת אין לו גם את לימוד המקרא, אלא שיודע הוא שהדבר צריך לקחת זמן. כך גם ביחס לשלמות עם ישראל: אין לוותא אף על "חוטב עציץ ושואב מימך", בכל אתר ואתר לפי מצבו, גם כשהמקום רחוק כמוסבר לעיל בהרחבה.

ישיבתנו בבטחון בארץ מותנה בשליטתנו בכל מקום שנכבש

וכך גם באשר לארץ ישראל כולה: למרות שאנו בינתיים במצב של "מפני חטאינו גלינו מארצנו", ואפילו אלה הנמצאים בארץ ישראל – הם באופן גלות, ואין זה עדיין האופן של חיוב בכל העניינים, כיוון שישנן הגבלות שקבע אותן הקב"ה, וקל וחומר במקומות הנמצאים עדיין בידי הגויים, הרי, לאידך גיסא, יש לדעת שכל הארץ, מנהר מצרים ועד הנהר הגדול נהר פרת, היא ארץ ישראל, והשטחים הנמצאים כבר ביד – אין רשות לוותר עליהם. כפי שדובר פעמים מספר שלהקל על הנסיון מתלבש הדבר בדרך הטבע, אף כאן נראה במוחש, שכדי לחיות בבטחון בשטחים מסוימים בארץ ישראל – הכרח להחזיק בכל המקומות שנתן עתה הקב"ה.

ברם, יש לדעת שלא "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", אין כאן מדינה שנוספה בין לבנון וירדן ומצרים, זו "ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה", ע"י כך ש"ארץ הקדש יקרא לה".

ודבר זה מהוה הכנה לכך שהקב"ה יחזיר לנו גם את שאר החלקים עד שיהיה "מנהר מצרים ועד הנהר הגדול נהר פרת יהיה גבולכם" בגאולה האמתית והשלמה ע"י משיח צדקנו בקרוב ממש.